

Ірина Валеріївна ПРИХОДЬКО

асистент,
кафедра міжнародних економічних відносин,
Львівський національний університет імені Івана Франка
E-mail: iryna.prykhodko2010@mail.ru

ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Приходько, І. В. Теоретичні концепції міжнародної економічної інтеграції [Текст] / Ірина Валеріївна Приходько // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 19. – № 1. – С. 91-100. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. У світлі сучасних інтеграційних процесів дослідження поняття міжнародної економічної інтеграції постає особливо актуально. Інтеграція є об'єктивною закономірністю розвитку сучасних відносин між державами. Міжнародна інтеграція є складним, суперечливим та неоднозначним процесом, однак водночас вона є і одним із засобів підвищення добробуту країн у результаті переходу до більш ефективного виробництва. Дослідження вітчизняної та зарубіжної теорії розвитку світових інтеграційних процесів вказує на її позитивний теоретичний та практичний вплив на економіку країни. Аналізуючи різні погляди на сутність інтеграційних процесів, можна зробити висновок про те, що єдиної теорії міжнародної економічної інтеграції не існує. Кожна країна обирає власний унікальний шлях. Узагальнення різноманітних теорій міжнародної економічної інтеграції обумовлюється вибором України ефективної інтеграційної моделі.

Метою роботи є формування сукупності науково-методичних засад та змісту міжнародної економічної інтеграції. Дослідити феномен інтеграції як економічної та політичної категорії та висвітлити основні погляди на поняття інтеграції з історичного ракурсу. Виявити модель міжнародної економічної інтеграції, найбільш прийнятної для економіки України на сучасному етапі.

Метод (методологія). У дослідженні використано методи узагальнення, історичний, логічний, абстракції та аналізу.

Результати. Систематизовано основні напрямки наукової думки щодо сутності поняття «міжнародна економічна інтеграція». Проведено узагальнення та запропоновано його визначення, подано оцінку підходів щодо розвитку цього поняття. Систематизовано тлумачення категорії «міжнародна економічна інтеграція». Досліджено еволюцію ліберальних та неоліберальних поглядів на процес розвитку міжнародної економічної інтеграції, розкрито основні засади теорій ринкової, ринково-інституціональної, реалістичної та ідеалістичної шкіл, кейнсіанства, а також висвітлено основні положення функціоналізму та неофункціоналізму.

Ключові слова: міжнародна економічна інтеграція; стадії міжнародної економічної інтеграції; моделі міжнародної економічної інтеграції; ефективність міжнародної економічної інтеграції; ефекти міжнародної економічної інтеграції; митний союз; економічний союз; реальна інтеграція; інтеграційний процес.

Iryna Valeriyivna PRYKHODKO

assistant,
Department of International Economic Relations,
Lviv National University named after Ivan Franko
E-mail: iryna.prykhodko2010@mail.ru

THEORETICAL CONCEPTS OF INTERNATIONAL ECONOMIC INTEGRATION

Abstract

Introduction. *The investigation of the international economic integration becomes important. Integration is an objective feature of modern relations between states. Having analyzed different points of views on the nature of the integration processes, we can conclude that the unified theory of the international economic integration does not exist. Each country chooses its own unique way of the integration. The integration is an objective means of the development of the modern relations between states. The international integration is very complicated and contradictory process but at the same time it means the welfare improvement of the state and the transition to the more efficient production. The generalization of the various theories of the international economic integration is caused by the choice of the effective integration model of Ukraine. The phenomenon of integration as an economic and political category has been examined. Different points of view on economic integration in the historical aspect are shown.*

Purpose of the study is to work out a set of scientific and methodological principles on the content of international economic integration.

Method (methodology). *Generalization, historical, logical methods, method of abstraction and analysis are used.*

Results. *The scientific approaches to the definition of the term «international economic integration» are described. Different approaches to the definition of «the international economic integration» are tested from historical point of view. The author has given her own definition of «the international economic integration». The interpretation of the “economic integration” definitions is systematized. The evolution of the liberal, neo-liberal points of view on the international economic integration process development are investigated. The main principles of the market theory, market-institutionalist theory, realistic and idealistic schools, and the basic grounds of functionalism, neo-functionalism are considered.*

Keyword: *the international economic integration; the stages of the international economic integration; the models of the international economic integration; the efficiency of the international economic integration; the effects of the international economic integration; custom union; economic union; real integration; integration process.*

JEL classification: F020, F150

Вступ

Проблеми міжнародної економічної інтеграції висвітлені у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед українських фахівців варто назвати напрацювання І. Бабець, О. Білоуса, І. Бураковського, В. Геєця, Ю. Данилишина, Д. Лук'яненко, П. Луцишин, М. Мальського, С. Писаренко, Л. Сардар'ян, В. Сіденка, А. Філіпенка, О. Шниркова, О. Шумило. Серед іноземних дослідників інтеграції можна відзначити роботи М. Алле, П. Баклі, Б. Баласси, Е. Бенуа, М. Бійє, Дж. Вайнера, Д. Віллея, Я. Гальперіна, Ф. Гереса, М. Дюватріона, М. Кесона, К. Ланкастера, А. Лібмана, Р. Ліпсея, Дж. Міда, Ж. Моне, Г. Мюрдаля, А. Панагарії, Ч. Пентланда, Ф. Перру, В. Репке, П. Робсона, В. Рошера, А. Ругмана, Ф. Рута, Р. Соланда, Я. Тінбергена, Е. Хааса, Г. Шмолера, Р. Шумана.

Однак питання визначення міжнародної економічної інтеграції з політико-економічної точки зору висвітлені частково, що визначає актуальність теми дослідження.

Мета та завдання статті

Метою роботи є формування сукупності науково-методичних положень щодо визначення змісту поняття міжнародної економічної інтеграції. Аналіз сучасних концепцій та положень основних шкіл дослідження міжнародної економічної інтеграції.

Основними завданнями є: систематизація основних напрямків наукової думки щодо сутності поняття «міжнародна економічна інтеграція» та виведення власного визначення.

Виклад основного матеріалу

Термін „економічна інтеграція” вперше з’явився в 30-ті роки ХХ ст. У працях німецьких та шведських економістів.

Теоретичні обґрунтування необхідності економічної інтеграції були запропоновані у 70-80-х роках ХІХ ст. представниками німецької історичної школи – Ф. Лістом (1891)[1, с. 155-156], Г. Шмолером (1902)[2] та ін.

У 40-х роках ХХ ст. американець Дж. Вайнер висунув концепцію митного союзу, яка базувалась на вимірюванні кількісного ефекту від митного союзу через збільшення добробуту країни, що інтегрується на основі принципу порівняльних переваг Д. Рікардо (1817) [3]. Дж. Вайнер висвітлив ці питання у своїй праці „Проблеми митного союзу” (1950) [4]. Він прослідкував позитивні та негативні ефекти від інтеграції, увів поняття „потокостворюючого” і „потоківідвертаючого” ефектів інтеграції.

Головною ідеєю його праці було обґрунтування створення зони вільної торгівлі, для вільного безтарифного переміщення товарів всередині неї та аргументація на користь спільного тарифу від товаропотоку із зовнішніх держав. Він також визначив основну схожість зони вільної торгівлі та митного союзу як дискримінаційну угоду.

Основою його дослідження було порівняння розвитку та ефективності торгівлі країн, при умові відокремленого функціонування митного тарифу в кожній з них та при умові запровадження митного союзу та встановлення спільного митного тарифу щодо третіх країн. Він прослідкував, що утворення митного союзу спричиняє статичні та динамічні ефекти міжнародної економічної інтеграції. Вчений також доводить, що при створенні митного союзу товари, які традиційно купувались на внутрішньому ринку, можуть стати дорожчими, ніж такі самі імпортовані. Після створення митного союзу іноземний товар стає дешевшим за вітчизняний, а це призводить до зменшення споживання товарів внутрішнього виробництва та переорієнтацію на зовнішні товари. Цей висновок Дж. Вайнер назвав третім наслідком – ефектом створення торгівлі, у результаті якого виникає торгівля без митних обмежень, масштаби торгівлі зростають, добробут усіх країн підвищується і зростає рівень спеціалізації. Недоліками цієї теорії є її теоретичність, неврахування її наслідків на практиці, коли окремо взята країна досягає рівнозначних або й вищих показників, аніж країна інтеграційного об’єднання, що породжує четвертий наслідок – ефект відхилення торгівлі. Він означає переорієнтацію закупівлі товару місцевими споживачами у більш ефективного, позаінтеграційного виробника на менш ефективне внутрішньоінтеграційне джерело, що відбувається в результаті усунення мита в межах митного союзу. Рівень добробуту країн-учасниць залежатиме від співвідношення ефекту відхилення торгівлі та ефекту розширення торгівлі. До прикладу, якщо наявний ефект відхилення торгівлі, то добробут країни-нечлена інтеграційного угруповання погіршиться, водночас для країн учасниць добробут підвищиться, але за умови, якщо цей ефект за ціною буде нижчим за ефект створення торгівлі. Загалом на практиці ефект створення торгівлі є більшим, ніж ефект скорочення.

Ця концепція була продовжена такими вченими як Р. Ліпсей (1960)[5, с. 496-513], Дж. Мід(1955)[6] та Ф. Герес (1957)[7, с. 61-64]. У своїх працях вони дійшли висновку, що „потокостворюючий” ефект може створити позитивний наслідок та підвищити добробут, якщо вигоди від зміни структури споживання на користь дешевого імпорту переважають втрати від переорієнтації з торгівлі з країною, що виробляє товари при нижчих затратах, на торгівлю з країною, що витрачає для виробництва такого товару набагато більше коштів. У концепцію регіональної інтеграції були введені такі поняття виробничого та споживачького ефектів митного союзу. Ці вчені вважали, що митний союз буде мати позитивний ефект лише для споживачів, які є незалежними. Однак Р. Ліпсей дійшов висновку, що добробут країни від створення митного союзу залежить від кожного конкретного випадку. Зокрема, він також вказував на важливість транспортних витрат. Що нижчі витрати країн-учасниць митного союзу, то більший ефект добробуту. На практиці ця теорія митного союзу була втілена у 1957 році створенням Європейської економічної спільноти. Виявилось, що ця концепція не врахувала аспекту розміщення виробництва і породжує нерівномірність економічного розвитку.

Ф. Ліст у праці «Національна система політичної економії, міжнародної торгівлі, торговельна політика і німецький митний союз» (1841) виступав за «виховний протекціонізм», що базувався на стадіях (періодах) соціально-економічного розвитку держави. На його думку, при вирівнюванні рівнів розвитку країн, вільна торгівля призведе до створення загальносвітової спільноти та міжнародного союзу промислових країн.

Розвиток цієї концепції продовжив у своїх працях американський вчений Баласса Б. (1961)[8], який зробив спробу визначення ефектів створення та відхилення торгівлі на прикладі Європейського Союзу. Він зробив порівняння еластичності попиту на імпорт країн Європейського Союзу до створення інтеграційного угруповання з тим самим показником після формування інтеграційного об’єднання. Він дійшов висновку, що утворення Європейського Союзу мало ефект утворення торгівлі дуже суттєвих розмірів. Під інтеграцією

Б. Баласса розумів вирівнювання умов для економічної діяльності суб'єктів ринку незалежно від того, резидентом якого з двох або більше держав, об'єднаних в інтеграційне об'єднання, вони є.

Теорія Баласси Б. не дає чіткої відповіді щодо позитивності формування митного союзу. Після політики вільної торгівлі немає іншої торгівельної політики, яка була б повністю позитивною і мала ефект зростання добробуту.

Баласса Б. дійшов висновку, що міжнародна інтеграція не є суцільною інтеграцією, оскільки повноцінна інтеграція – це взаємні відносини з переростанням в узгоджуваність інтересів країн-учасниць інтеграційного угруповання.

У своїй роботі «Багатство народів» (1973)[9] А. Сміт доводить, що усунення всіх обмежень у торгівлі неминує веде до зростання загального добробуту. Дослідження ґрунтується на теорії абсолютних переваг, однак недоліком цієї теорії є те, що вона не пояснює, чому навіть за відсутності абсолютної переваги країни торгують між собою.

Дещо пізніше у своїй праці А. Панагарія (1999)[10] розглядав наслідки створення митного союзу із зовнішнім тарифом. Основним припущенням був незмінний обсяг торгівлі між країнами. Панагарія А. дійшов висновку, що при незмінних товарних потоках країни-учасниці матимуть зростання добробуту в межах інтеграційного угруповання.

Представники іншої школи Л. Кохане (1993) [11, с. 269-300], П. Робсон [12, с. 145] розглядали інтеграційне об'єднання як „елітний клуб”, а вступ до нього вважався престижним. Їх теорія «домінуючих неекономічних чинників» пояснювала мотивацію інтеграції позаекономічними чинниками, а головною метою був престиж країни та покращення її іміджу у світі, сама ж інтеграція пояснювалася з політичної точки зору.

Продовженням цих положень став інший підхід, за яким державі через інтеграційне угруповання набагато легше досягти своїх цілей (забезпечення зростання виробництва, зайнятості, суспільної стабільності та безпеки). У межах цього підходу було зроблено спробу довести, що позитивних ефектів при створенні митного союзу є набагато більше, аніж при проведенні державою самостійної політики лібералізації. Критики цього напряму зійшлися на думці, що на практиці в інтеграційному угрупованні важко забезпечити однорідність поглядів усіх держав-членів, а протиріччя між ними призводять до менших економічних ефектів від інтеграції.

Дещо пізніше на основі чинних підходів було розроблено концепцію, за якою держави прагнуть до інтегрування своїх економік для подолання „факторів обмеження”. Очевидно, що країні вигідно купувати сировину, обмежені ресурси, а також запозичати новітні технології в країнах-членах угруповання.

Наступним етапом концепційного розвитку міжнародної економічної інтеграції стали ринково-інституціональні теорії. Інтеграція розглядалася як процес і як стан економіки та господарської політики.

Явище міжнародної економічної інтеграції на макрорівні спирається на теорію інтернаціоналізації, яку розвинули такі відомі вчені, як П. Баклі та М. Кесон[13], А. Ругман[14, с. 150]. Макрорівень міжнародної економічної інтеграції детально описаний у дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних економістів. Така інтеграція прослідковується у таких основних формах: зонах преференційної та вільної торгівлі, митного союзу, спільного ринку, економічного та політичного союзів.

Розвиток ліберального напрямку припадав на 60-ті роки, коли розпочиналися європейські інтеграційні процеси. Інтеграція передбачала відміну кількісних та митних обмежень.

Лібераліст А. Маршал (1963)[15] дивився на економічну інтеграцію як на процес, що базується на статичних порівняльних перевагах, що суперечило поглядам дирижистів про інтегрування однорідних конкурентоспроможних економік. Вчений виступав за структурну економічну інтеграцію.

З часом виникли нові теорії, серед яких першою була теорія неолібералізму. Економісти неоліберального напрямку М. Алле [16, с. 38-39], А. Мюллер-Армак [17, с. 231-242], А. Предоль [18, с. 1044-1065], В. Репке [19] розуміли під інтеграцією створення єдиного ринкового простору на території кількох держав, де забезпечується свобода ринкових сил. Для інтеграції, на їх думку, необхідно заборонити будь-яке державне втручання в зовнішньо-торгівельну і валютну сфери, що повинно призвести до оптимального функціонування розширеного ринку відповідно до принципу порівняльних витрат. Представники цього напрямку розуміли, що вирішення таких проблем, як подолання депресії, відсталості деяких регіонів неможлива без коригування політичного втручання та контролю в інтеграційний процес. Загалом неоліберальний або, як його ще називають, ринковий (ринково-інституціональний) напрям визначав процес інтеграції як об'єднання ринків країн на основі принципів вільної торгівлі, що забезпечують вільну гру цін і конкуренцію у взаємодоповнювальних економіках. Інтеграція розумілася як уніфікація торгових і валютних проблем, усунення митних і валютних бар'єрів. Представники цього напрямку також вперше розглянули

інтеграцію як процес і як стан.

Неоліберальна концепція допускає державне втручання з метою вирівнювання умов функціонування національних господарств, що інтегруються. Представники ринково-інституціонального напрямку М. Алле [20], М. Хейлперін [21, с. 173-192], Т. Сцитовські [22] та ін. відстоюють можливість оптимального співвідношення державного регульовального втручання і дії ринкових сил. Роль держави полягає у вирівнюванні умов конкуренції та узгодженні політики країн, що інтегруються. Б. Баласса вперше ввів двоякий розгляд феномену інтеграції – як процесу (реалізація заходів по усуненню дискримінації між господарючими суб'єктами країн, що інтегруються) і як стану (відсутність дискримінації в межах інтеграційного простору), а також виділив форми інтеграції (зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз та повна економічна інтеграція) [23, с. 79-86].

Кейнсіанський напрям теорії міжнародної економічної інтеграції відображено в дирижистській течії, представниками якої були А. Філіп [24], Р. Купер та Б. Массел [25, с. 742-747], Г. Мюрдаль [26], Е. Хаас [27] та ін. Вони вважали, що проблемою міжнародної економічної інтеграції є пошук оптимального сполучення національних програм господарської політики із забезпеченням переваг, які надає тісне економічне співробітництво. Але використати ці переваги можна лише за умови делегування частини своїх повноважень або передачі частини автономії в центри визначення економічних цілей для їх досягнення.

Е. Хаас у своїх працях «Динаміка міжнародних відносин» (1956) та «Об'єднання Європи: політичні, соціальні та економічні сили» (1968) [27; 28] виступав за активне втручання держави в ринкові процеси, координацію економічної, політичної, соціальної сфер. На його думку, злиття ринків має супроводжуватись злиттям економік. Е. Хаас був прихильником політичного визначення інтеграції, за яким під інтеграцією розуміється процес, за допомогою якого лояльність політичних акторів декількох національних утворень змщується у бік нового наднаціонального центра прийняття рішень, який стає центром політичної активності.

Кейнсіанці поділяють інтеграцію на негативну та позитивну. Негативна передбачала ліквідацію національних адміністративних та вартісних бар'єрів. Натомість позитивна інтеграція, ціль якої – передача права прийняття рішень від національних до міждержавних органів. Що більш повноваження, то вищий рівень інтеграції.

Некейнсіанці розглядали інтеграцію як процес, який поєднує дію ринкових сил і поетапне інтегрування економіки держав-членів інтеграційного угруповання [29].

Поєднання попередніх концепцій вилилося у створення певного підсумку та поділ інтеграції на позитивну та негативну [30]. Під позитивною інтеграцією мався на увазі процес формування спільної економічної політики в межах спільного економічного простору, натомість негативна інтеграція засуджувала скасування бар'єрів.

Ведучі представники структурної школи Я. Тінберген [31], А. Маршалл [15], Ф. Перру [32] започаткували модель інтеграції, у якій провідну роль відіграють суб'єктивні фактори. Загальна ідея цієї школи ґрунтується на визначальному значенні політичних факторів та намаганні виокремити структурний аспект інтеграційних процесів (обов'язковий характер національних та міжнаціональних заходів та інтеграційної політики). Інтеграція можлива на стадії економічного союзу та приводить до докорінної зміни структури національної економіки та досягнення оптимальної збалансованості суспільно-економічного розвитку країни [33]. У межах цього напрямку Я. Тінберген увів дві моделі інтеграції: «негативна» (взаємне усунення дискримінації у відносинах між господарючими суб'єктами країн-членів) та «позитивна» (розробка та проведення узгодженої економічної політики).

У 50-60ті роки ХХ ст. проблемою економічної інтеграції займались К. Мейер [34], Р. Шуман [35], А. Паніч [36], Ж. Моне [37] та ін. Теоретики світової економіки розглядали економічну інтеграцію як елемент вчення про ефективність зовнішньої торгівлі або про державне регулювання зовнішньоекономічних процесів та факторів, які впливають на платіжний баланс країни.

Ж. Моне відзначав, що політична інтеграція неможлива за відсутності економічної єдності країн інтеграційного угруповання. Повна інтеграція, на його думку, можлива лише при поєднанні так званої «позитивної» та «негативної» інтеграції, тобто скасування всіх торговельних бар'єрів у поєднанні зі спільною політикою держав-учасниць.

Відповідно до іншого напрямку, представники якого С. Хаймер [38], Р. Барнет [39], інтеграцію пов'язують з вільним переміщенням товарів, робочої сили, капіталу та технологій усередині інтеграційного об'єднання. Вчені вважали, що інтеграція розвивається нерівномірно, концентруючись у певних секторах. Формально представники цієї теорії були близькі за тлумаченням інтеграції до представників неокласичної теорії. Хоча, на відміну від останніх, вони вважали, що засобами регулювання в інтеграційному об'єднанні має бути

система централізованого розподілу фінансів.

Сучасне розуміння міжнародної економічної інтеграції прослідковується у розвитку традиційної теорії, яка розглядає процес інтеграції як створення нових товарних потоків між країнами-членами інтеграційного угруповання, які усувають виробництво дорожчих аналогічних товарів усередині країни. Товари, які виготовлені в країнах-членах інтеграційного об'єднання, витісняють імпорتنі. Таким чином, наслідком інтеграції є зростання внутрішнього виробництва, а отже, і добробуту країн інтеграційного угруповання, збільшення рівня міжнародної спеціалізації. Згодом було висунуто припущення, що країни інтегруються через „факт обмеженості” (щоб не бути осторонь природних ресурсів, сировини тощо).

Слід зазначити, що на сьогодні немає єдиної теорії, яка б урахувала всі внутрішні та зовнішні чинники формування інтеграційного об'єднання, а також не враховується чинник часу.

Найбільш чітко сформульовані на сьогодні є дві школи західноєвропейської інтеграції – „реалістична” та „ідеалістична”. Реалісти виступають за те, що найважливішим завданням суверенної держави є утримання свого впливу та поширення його на решту світу. Прибічники ідеалістичної школи вважають, що традиційна національна політика з позиції сили втрачає своє значення в умовах зростаючої залежності промислових держав, тобто спостерігається політична взаємозалежність, і особливо у таких сферах, як економіка, технологія та екологія [40, с. 9].

У межах системного підходу до інтеграційної взаємодії держав слід виокремити реальну, функціональну та інституціональну інтеграцію, які відбуваються паралельно та взаємопов'язано.

Реальна інтеграція втілюється через інтенсивність формування та поглиблення економічних зв'язків національних економічних систем на різних рівнях, а також через розширення політичних та суспільних контактів. Функціональна інтеграція передбачає формування механізмів взаємодії в економічній, політичній, інституціонально-правовій, соціальній та інших сферах. Інституціональна інтеграція – процес встановлення та розширення інституціональних-інструментальних та адміністративних зв'язків, правового оформлення поглиблення взаємодії держав, тобто створення інституціонального середовища (політичних, соціально-економічних, юридичних правил для зниження затрат ресурсів) як базису суспільно-економічних відносин [40, с. 10].

Інша теорія сучасності – „економічна інтеграційна модель” – базується на ідеї зовнішньоекономічної політики, орієнтованої на вільну торгівлю. На думку Шниркова О. І., скасування внутрішніх митних тарифів у Європі може привести до ефекту відкритості, який веде до економічного зростання і підвищення добробуту загалом. Створення митного союзу мало привести до низки економічних інтеграційних переваг [40, с. 11].

Модель міжурядового співробітництва передбачає поступове спільне злиття держав угруповання. Ця модель відноситься до „реалістичної” школи. Інша модель „європейської держави” передбачає утворення федеративної спільної держави.

Дві інші моделі – „європейської державної федерації” та „європейської держави” – схожі між собою і ґрунтуються радше на правових, а не економічних принципах.

Прихильники функціоналізму вказували на необхідність функціоналістичного зв'язку між державами. Інші вчені вважали більш прийнятною модель ринкової інтеграції, яка була популярна на початку 80-х років ХХ ст., основним завданням якої є контроль за всіма сферами економічної діяльності, але при умові забезпечення конкурентності. Її прибічники припускали, що оптимальних економічних результатів можна досягти лише тоді, коли ринкові механізми починають функціонувати безперешкодно в межах угруповання, тобто без втручання держави.

Таблиця 1. Інтеграційний процес*

Інтеграційний процес	Державна модель	Модель спільноти
прямий (політичні змінні)	федералізм	плюралізм
непрямий (соціо-економічні змінні)	нео-функціоналізм	функціоналізм

*За даними [41]

„Поступова інтеграція” простежується на прикладі сучасного ЄС, держави-учасниці якого при вступі мають певні відмінності в економічному розвитку і змушені застосовувати певні заходи для покращення своєї економічної ситуації, що в майбутньому сприяє економічному вирівнюванню в усіх державах-членах інтеграційного угруповання.

Модель «часткової участі» в інтеграції передбачає участь країн в окремих сферах взаємодії (зовнішня,

---

оборонна або соціальна політика).

Принципово важливою проблемою пояснення феномену інтеграції є співвідношення економіки та політики. Окреслимо три можливих варіанти вирішення поставленого питання:

- перший напрям – інтеграційні процеси мають політичні причини і є політичною дією (П. Уайлс [42]); об'єктивний історичний процес веде перш за все до досягнення політичної єдності держав, повинен свідомо регулюватися та керуватися, а економічні переваги можуть бути незначними;
- другий напрям – інтеграційні процеси базуються насамперед на економічних факторах, мають економічне походження (інтернаціоналізація господарських зв'язків, міжнародний поділ праці і т. д.), однак переслідують і політичні цілі, які є більш важливі (Дж. Капоразо [43]);
- третій напрям – інтеграційні процеси розуміють винятково як об'єктивну економічну закономірність (необхідність розширення масштабів виробництва, вихід виробничих циклів за національні кордони) (Т. Раковська-Хармстоун[44]) [45].

На думку В. Сіденка, теорія міжнародної економічної інтеграції спирається на концепцію переваг великого господарського простору. Початок розвитку концепцій міжнародної економічної інтеграції супроводжувався протиріччями між прихильниками та противниками економічного лібералізму [45, с. 36]. Перші вбачали інтеграцію держав як процес злиття ринків за умови вільного ціноутворення та вільної конкуренції, зняття торгових та валютних бар'єрів, уніфікації ринкового механізму.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Незважаючи на багатоманіття концепцій розвитку міжнародної економічної інтеграції, єдиного спільного підходу не виокремлено. На наш погляд, на сучасному етапі неможливо говорити про міжнародну інтеграцію лише з економічної чи політичної точки зору.

Під міжнародною економічною інтеграцією слід розуміти політико-економічний процес зближення та об'єднання держав з переплетінням їх економічних систем, з єдиною економічною політикою та наднаціональним політичним управлінням.

Список літератури

1. Лист, Ф. Национальная система политической экономии [Текст] / Ф. Лист // 25 ключевых книг по экономике. – Пермь: Урал – LTD, 1995. – С. 155-156.
2. Шмоллер, Г. Народное хозяйство, наука о народном хозяйстве и ее методы [Текст] / Г. Шмоллер. – М., 1902.
3. Рікардо, Д. Принципи політичної економії та оподаткування [Текст] / Д. Рікардо, 1817.
4. Вайнер, Дж. Теорія митного союзу [Текст] / Дж. Вайнер. – Нью Йорк, 1950.
5. Ліпсей Р. Теорія митного союзу: загальний огляд [Текст] / Р. Ліпсей // Економічний журнал. – №70 (279). – с. 496-513.
6. Мід, Дж. Теорія митного союзу [Текст] / Дж. Мід. – Амстердам, 1955.
7. Герес, Ф. Митний союз для малої країни [Текст] / Ф. Герес // Огляд економічних наук. – 1957. – 24(1). – С. 61-64.
8. Баласса, Б. Теорія економічної інтеграції [Текст] / Б. Баласса. – Іллінойс: Річард Ірвін, 1961. – 324 с.
9. Смит, А. Исследования о природе и причинах богатства народов [Текст] / А. Смит. – М., 1973.
10. Панаярія, А. Преференційна торговельна лібералізація: традиційна теорія та нові підходи [Текст] / А. Панаярія // Журнал економічної літератури. – 2000. – №2. – Т. 38. – С. 287-331.
11. Кеохане, Р. Інституціоналістська теорія та реальні виклики після холодної війни. Неореалізм та неолібералізм: сучасні дебати [Текст] / Р. Кеохане. – Нью Йорк: Колумбія юніверсіті пресс, 1993. – С. 269-300.
12. Робсон, П. Економіка міжнародної інтеграції [Текст] / П. Робсон. – Лондон: Аллен та Унвін, 1987. – 321с.
13. Баклі, П. Майбутнє мультинаціональної діяльності [Текст] / П. Баклі, М. Кессон. – Лондон: Макміллан, 1976.
14. Ругман, А. М. ТНК зсередини [Текст] / А. М. Ругман. – Лондон: Крум Хелм, 1981. – 179с.
15. Маршалл, А. Л. Територіальна інтеграція [Текст] / А. Л. Маршалл. – Париж, 1963.
16. Алле, М. Умовля ефективности в економіці [Текст] / М. Алле. – М., 1998. -с. 38-39.
17. Мюллер-Армак, А. Економічний порядок та економічна політика в умовах інтеграції [Текст] / А. Мюллер-Армак. – Берн: Штутгард, 1976. – с. 231-242.
18. Предоль, Дж. Світове господарство у перспективі [Текст] / Дж. Предоль // Міжнародна економіка. – 1950. – №11. – с. 1044-1065.

-
19. Репке, В. Інтеграція та дезінтеграція міжнародної економіки в економічних питаннях вільного світу [Текст] / В. Репке. – Франкфурт, 1957. – 500с.
  20. Алле, М. Л. Європейський союз [Текст] / М. Л. Алле. – Париж, 1960.
  21. Хейлперін, М. А. Вільна торгівля та соціальний добробут [Текст] / М. А. Хейлперін // Огляд міжнародної праці. – 1957. – №3. – с. 173-192.
  22. Скитовські, Т. Економічна теорія та західноєвропейська інтеграція [Текст] / Т. Скитовські. – Лондон: Дж. Аллен та Унвін, 1958.
  23. Белозубенко, В. С. Отнология интеграционных процессов на уровне регионов мира [Текст] / В. С. Белозубенко, А. С. Усова // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. – 2005. – Вып. 91. – С. 79-86.
  24. Філіп, А. Регіональна конкуренція у Європейському союзі [Текст] / А. Філіп // Міжнародна економіка. – 1999.
  25. Купер, К. Новий погляд на теорію митного союзу [Текст] / К. Купер, Б. Массел // Економічний журнал. – 1965. – 75(300). – с. 742-747.
  26. Мюрдаль, Г. Міжнародна економіка: проблеми та перспективи [Текст] / Г. Мюрдаль. – Лондон, 1956. – 176с.
  27. Хаас, І. Об'єднана Європа: політичні, соціальні та економічні сили 1950-1957 [Текст] / І. Хаас. – Стенфорд: Стенфорд університі прес. – 1964. – 552с.
  28. Хаас, І. Національна держава: функціоналізм та міжнародна організація [Текст] / І. Хаас. – Стенфорд: Стенфорд університі прес, 1968. – с. 62-74.
  29. Харісон, Р. Європа в запитаннях: теорії регіональної міжнародної інтеграції [Текст] / Р. Харісон. – Лондон: Аллен та Унвін, 1974.
  30. Піндер, Дж. Позитивна інтеграція та негативна інтеграція [Текст] / Дж. Піндер. – Нью Йорк: Нью Поінтс, 1975.
  31. Тімберген, Я. Міжнародна економічна інтеграція [Текст] / Я. Тімберген. – Амстердам: Елсевієр, 1965.
  32. Перу, Ф. Економічна інтеграція. Куди інтегруємось? Переваги інтеграції [Текст] / Ф. Перу // Прикладна економіка. – 1966. – Том 19. – №3-4. – 400с.
  33. Белозубенко, В. С. Моделирование интеграционных процессов на уровне регионов мира [Текст] / В. С. Белозубенко, А. С. Усова // Наукові праці ДонНТУ. Серія економічна. – 2004. – Вып. 87. – С. 194-198.
  34. Мейер, Ф. Огляд теорії економічної інтеграції Баласси Б. [Текст] / Ф. Мейер // Економічний журнал. – 1962. – №72(286). – с. 389-391.
  35. Шуман, Р. Для Європи [Текст] / Р. Шуман. – Париж, 1963.
  36. Паніч, М. Економічна інтеграція та дезінтеграція: огляд інтеграції у Пн. Америці [Текст] / М. Паніч, А. Ваціч. – Женева, 1995.
  37. Моне, Ж. Торговельні Сполучені штати Європи [Текст] / Ж. Моне. – Париж, 1955.
  38. Хаймер, С. Міжнародні операції в національних фірмах: випадок прямих іноземних інвестицій [Текст] / С. Хаймер. – Бостон: МІТ прес, 1976.
  39. Барнетт, Р. Світові мрії: ТНК у новому світовому порядку [Текст] / Р. Барнетт, Дж. Караваж. – Нью Йорк: Сімон і Шустер, 1995.
  40. Шнирков, О. І. Європейський валютний союз [Текст]: Навчальний посібник / О. І. Шнирков. – К., 2001. – 198с.
  41. Пентланд, Ч. Міжнародна теорія та європейська інтеграція [Текст] / Ч. Пентланд. – Лондон, 1973. – С. 23.
  42. Уайлс, П. Й. Комуністична міжнародна економіка [Текст] / П. Й. Уайлс. – Оксфорд: Безіл Блеквелл, 1968.
  43. Капоразо, Дж. Європейський союз та форми держави: вестфалізм, регулювання чи пост-модернізм? [Текст] / Дж. Капоразо // Журнал дослідження спільного ринку. -1996. – №34. – с. 29-52.
  44. Раковська-Хармстоун, Т. Комунізм у Східній Європі [Текст] / Т. Раковська-Хармстоун // Огляд історії. – 1986. – №8 (1). – с. 164-166.
  45. Україна в процесах міжнародної інтеграції [Текст]: монографія / В. Р. Сіденко. – Харків: Форт, 2003. – 280с.
-

References

1. List, F. (1995). *National system of political economy*. Moscow, Russia.
2. Shmoller, G. (1992). *Economics, the economic science and economic methods*. Moscow, Russia.
3. Ricardo, D. (1817). *Principles of political economy and taxation*.
4. Viner, J. (1950). *The customs union issue*. N. Y.
5. Lipsey, R. G. (1960). *The theory of customs unions: a general survey*. *The economic journal*, 70 (279), 496-513.
6. Meade, J. E. (1955). *The theory of customs unions*. Amsterdam: North Holland.
7. Gehrels, F. (1957). *Customs union from a single-country viewpoint*. *The review of economic studies*, 24(1), 61-64.
8. Balassa, B. (1961). *The theory of economic integration*. Homewood, Illinois: Richard D. Irwin.
9. Smith, A. (1962). *An Inquiry into the Nature and causes of the wealth of nations*. Moscow, Russia.
10. Panagariya, A. (2000). *Preferential trade liberalization: the traditional theory and new developments*. *Journal of economic literature*, June, 38(2), 287-331.
11. Keohane, R. (1993). *Institutionalist theory and the realist challenge after the cold war. Neo-realism and Neo-liberalism: The Contemporary Debate*. N. Y.: Columbia University Press.
12. Robson, P. (1987). *The economic of international integration*. London: Allen and Unwin.
13. Buckley, P. and Casson, M. (1976). *The future of the multinational enterprise*. London: Macmillan.
14. Rugman, A. M. (1981). *Inside the multinationals*. London: Croom Helm.
15. Marchall, A. L. (1963). *Integration territoriale*. Paris.
16. Allais, M. L. (1998). *Terms of the effectiveness in the economy*. Moscow.
17. Muller-Armack, A. (1976). *Wirtschaftsordnung und wirtschaftspolitik. studien integration*. Bern; Stuttgart: Paul Haupt.
18. Predöl, A. (1950). *Weltwirtschaft in räumlicher perspective*. *Economia internazionale*, Nov., 1044-1065.
19. Röpke, W. (1957). *Integration und desintegration der internationalen wirtschaft, in wirtschaftsfragen der freien Welt*. Frankfurt.
20. Allais, M. L. (1960). *Europe unie*. Paris.
21. Heilperin, M. A. (1957). *Free trade and social welfare*. *International labour review*, March, 173-192.
22. Scitovski, T. (1958). *Economic theory and western European integration*. London: George Allen and Unwin.
23. Belozubenko, V. S. (2005). *Ontology of the integration processes at the world region's level*. *Naukovi pratsi DonNTU. Economy*, (91), 79-86.
24. Filip, A. (1999). *Regional competition in the european union*. *International economics*.
25. Cooper, C. A., and Massell, B. F. (1965). *A new look at customs union theory*. *The economic journal*, 75(300), 742-747.
26. Myrdal, G. (1956). *International economy, problems and prospects*. L.: -176p.
27. Haas, E. (1964). *Beyond the nation state: functionalism and international organization*. Stanford.
28. Haas, E. (1968). *The uniting europe: political, social, and economic forces 1950-1957*. Stanford CA: Stanford university press – 2nd Ed. -P. 62-74.
29. Harrison, R. (1974). *Europe in question: Theories of regional international integration*. London: Allen and Unwin.
30. Pinder, J. (1975). *Positive integration and negative integration*. New York: New Viewpoints.
31. Timbergen, J. (1965). *International economic integration*, 2nd ed., Amsterdam: Elsevirer.
32. Perroux, F. (1966). *Integration economique. "Qui integegree? Au benefice de qui s'opere l'integration?"*. *Economie appliquee*. Tome XIX, nos. 3-4, p. 400.
33. Belozubenko, V. S. (2004). *Modeling of the integration processes at the world region's level*. *Naukovi pratsi DonNTU. Economy*, (87), 194-198.
34. Meyer, F. (1962). *Review of the theory of economic integration, by B. Balassa*, *The economic journal*, 72 (286), 389-391.
35. Schuman, R. (1963). *Pour l'Europe*. Paris.
36. Panić, M. and Vacić A. (1995). *Economic integration and disintagratiion: an overview, economic integration in North America, Geneva and N. Y.: United Nations*.
37. Monnet, J. (1955). *Les etats-Unis d'Europe ont commercé*. Paris.
38. Hymer, S. (1976). *The international operations of national firms: a study of direct foreign investment*. Boston: MIT Press.
39. Barnett, R., Cavanagh, J. (1995). *Global dreams: Imperial corporations and the new world order*. New York: Simon and Schuster.
40. Shnyrkov, O. I. (2001). *European monetary union*. Kyiv.

-
41. *Pentland, Ch. (1973). International theory and european integration. London, 23.*
  42. *Wiles, P. J. D. (1968).communist international economics. Oxford: Basil Blackwell.*
  43. *Caporaso, J. (1996). The European Union and forms of state: Westphalian, regulatory or post-madern? Journal of common market study, 34, 29-52.*
  44. *Rakowska-Harmstone T. (1986).communism in Eastern Europe. The History review, 8(1), 164-166.*
  45. *Sidenko, V. R. (2003). Ukraine in the international integration processes. Kharkiv: Fort.*

Стаття надійшла до редакції 19.03.2015 р.